

Nr 9.

Ankom till riksdagens kansli den 3 mars 1916 kl. 5 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om användande av proportionellt valsätt vid val till utskott och nämnder å allmän rådstuga samt kyrko- och kommunalstämma.

Närvarande: herrar Edén, Clason, Hellberg*, Bellinder, K. J. Ekman, von Geijer*, Olof Olsson, Stadener, von Bahr, von Zweigbergk, greve Alexander Hamilton, Larsson i Västerås, Magnusson i Tumhult, Persson* i Malmö, Räf, Waldén*, Beckman, Hallén, Hildebrand* och Janson i Bråten.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 142, har herr *Hallén* hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära utredning om, på vad sätt och under vilka förutsättningar val till utskott och nämnder å allmän rådstuga, kyrko- och kommunalstämma må kunna förrättas enligt proportionell valmetod».

Rörande de skäl, motionären anfört till stöd för sin hemställan, hänvisas till motionen.

Det proportionella valsättet användes för närvarande inom det kommunala livet dels vid val till representativa församlingar — landsting, stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige — dels ock vid val inom förstnämnda två församlingar av utskott och nämnder med helt eller väsent-

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 5 saml. 8 häft. (Nr 9.)

ligen utredande uppgift. I två avseenden skulle sålunda enligt motionärens förslag en utsträckning ske av den proportionella valmetodens användning: dels skulle val inom primärförsamlingarna — allmän rådstuga, kommunalstämma och kyrkostämma — förrättas proportionellt, dels skulle därvid det proportionella valsättet användas vid val av utskott och nämnder överhuvud, alltså utan begränsning till sådana med helt eller väsentligen utredande uppgift.

Såsom i motionen framhålles, har föregående års riksdag haft till behandling ett förslag av samme motionär om skrivelse till Kungl. Maj:t angående användande i vissa fall av proportionellt valsätt vid val till skolråd samt gemensamt kyrko- och skolråd, vilket förslag av konstitutionsutskottet avstyrktes och av båda kamrarna avsågs.

Motionären har denna gång givit sitt yrkande en vidare avfattning än förra året, i det han hemställt om utredning angående den proportionella valmetodens införande ej endast vid val av skolråd samt gemensamt kyrko- och skolråd, utan vid val av utskott och nämnder överhuvud inom primärförsamlingarna. Härigenom har motionären velat undgå en invändning mot motionen, som framställdes av konstitutionsutskottet vid 1915 års riksdag, nämligen den, att en utredning, om en sådan skulle komma till stånd, ej borde begränsas så snävt som av motionären då föreslagits.

Även i det utvidgade skick, vari motionen nu föreligger, träffas den enligt utskottets mening av de flesta bland de skäl, som konstitutionsutskottet vid 1915 års riksdag anförde mot det då framställda yrkandet.

Utskottet yttrade bl. a.:

»Utskottet vill icke förneka, att åtskilliga av de skäl, som föranlett det proportionella valsättets införande hos oss, kunna åberopas till stöd för dess utsträckande jämväl till nya områden. I sådan riktning pekar särskilt det obestridliga förhållandet, att berörda valmetod medgiver en allsidigare och rättvisare representation av olika meningsskiftningar än majoritetsvalen. Å andra sidan kan det ej fördöljas, att det proportionella valsättet är behäftat med åtskilliga nackdelar, av vilka här särskilt komma i betraktande de praktiska svårigheter, den omgång och tidsutdräkt, varmed metodens tillämpning är förenad. Då följaktligen fördelar och olägenheter stå emot varandra, har det icke ansetts innebära någon orimlighet, att det proportionella valsättet kommit till användning vid somliga val, där antingen valens vikt ansetts påkalla systemets tillämpning i trots av de därmed förenade nackdelarna eller ock dessa senare ansetts vara jämförelsevis mindre framträdande, medan däremot i andra fall, då fördelarna icke funnits uppväga olägenheterna, majoritetsvalen bibehållits. Också torde den gränsreglering emellan de båda valsättens

tillämplighetsområden, som för närvarande är gällande, ej bero på någon tillfällighet. Sålunda läser å ena sidan det förhållandet, att proportionellt valsätt är medgivet vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige, under det att så ej är fallet i fråga om liknande val å allmän rådstuga, kommunalstämma och kyrkostämma, till en del hava sin grund i den uppfattningen, att meningsmotsatserna inom förstnämnda församlingar regelmässigt äro mer utpräglade än inom andra kommunala korporationer, vadan en proportionell representation där ansetts i högre grad än eljest påkallad. Men å andra sidan torde berörda åtskillnad i ej mindre mån vara förorsakad därav, att, medan det proportionella valsystemet utan avsevärdare olägenheter kan komma till utförande inom landsting och stadsfullmäktige, tekniska svårigheter framträda vid ett försök att bringa det till användning vid val i allmänhet å allmän rådstuga, kommunalstämma och kyrkostämma. I detta sammanhang må erinras därom, att det närmast var skäl av sistnämnda art, som år 1913 föranledde riksdagen att avslå Kungl. Maj:ts förslag, att jämväl å allmän rådstuga val till vissa utskott och nämnder skulle kunna ske proportionellt. I konstitutionsutskottets utlåtande påpekades nämligen, att den stadga, som, enligt vad Kungl. Maj:t föreslagit, skulle komma till användning och som i huvudsak överensstämde med gällande stadga om val till riksdagens utskott, icke kunde tillämpas vid val å allmän rådstuga, enär stadgans regler voro avfattade för sådana val, vid vilka varje väljande ägde allenast en röst, och dessutom förutsatte tvenne valförrättningar och tvenne röstsammanräkningar, nämligen dels för utseende av ordinarie ledamöter, dels för utseende av suppleanter.

Berörda av riksdagen framhållna svårigheter vid tillämpande av proportionellt valsätt vid val å allmän rådstuga gälla tydligen i lika grad beträffande val å kyrkostämma. Detta innebär med andra ord, att de förenklade bestämmelser, som befunnits användbara vid val inom representativa församlingar, där varje väljande har en röst och över huvud taget antalet röstande är relativt begränsat, icke kunna brukas vid ifrågasvarande val, utan att det torde bliva nödvändigt att för desamma återgå till regler liknande dem, som för närvarande gälla för val till stadsfullmäktige (resp. kommunalfullmäktige) eller till landsting.

Vad vidkommer valen å kyrkostämma, liksom för övrigt även valen å kommunalstämma, tillkommer ytterligare en praktisk svårighet, nämligen den, att finna någon myndighet, åt vilken kan överlämnas bestyret med valresultatens uträknande. Att lägga detta i stämmans egen hand läser nämligen så mycket mindre kunna ifrågakomma, som, enligt vad nyss påvisats, röstsammanräkningarna måste försiggå i åt-

skilligt mer invecklade former än de, om vilkas tillämpning är fråga vid val inom landsting och stadsfullmäktige. Motionären har sökt lösa nämnda svårighet genom att föreslå sammanräkningarnas uppdragande åt vederbörande länsstyrelse. Mot denna utväg resa sig emellertid, enligt utskottets mening, synnerligen starka betänkligheter, då därigenom länsstyrelsernas redan nu dryga arbetsbördor skulle kunna komma att ökas i en grad, varom man icke ens kan i förväg bilda sig något tillförlitligt omdöme. Ökningen bleve nämligen beroende på den omfattning, i vilken det proportionella valsättet faktiskt komme till användning vid skolrådsvalen. Om detta i större utsträckning bleve fallet, vilket åtminstone måste förutsättas såsom möjligt, så skulle uppenbarligen Konungens befallningshavandes tid bliva över hövan inkräktad genom dylika sammanräkningar.»

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att ifrågavarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 3 mars 1916.

På utskottets vägnar:

NILS EDEN.

Reservationer:

dels av herr *Hallén*, som anförde:

»Oaktat det såväl till motivering som yrkande nya skick, vari den ifrågavarande motionen i år framträtt, har utskottets majoritet ansett sig böra avstyrka densamma med enbart en hänvisning till de skäl för avstyrkande, som utskottet förebragte vid 1915 års riksdag.

Jag anser emellertid dessa skäl alldeles för otillräckliga för att kunna motivera en avvisande hållning mot motionen. Utskottet framhåller, att det synbarligen varit två grunder, som föranlett, att man ej velat införa

den proportionella valmetoden vid val å allmän rådstuga, kyrko- och kommunalstämma. Dels skulle man ha menat, att inom dessa korporationer vore meningsmotsättningarna mindre skärpta, så att minoriteterna ej behövde den garanti för en rättvis representation, som den proportionella valmetoden skänker, dels stode allvarliga tekniska svårigheter hindrande i vägen för den kommunala proportionalismens införande. En dylik förmodan synes emellertid icke ha tillräckligt stöd i de verkliga förhållandena. Det är nämligen min erfarenhet, att såväl inom de i motioner åsyftade korporationerna som inom de styrelser och nämnder i stadsfullmäktige, där majoritetsval tillämpas, äga skarpa intresse-motsättningar rum och dessa bruka ingalunda mildras vid valen. I vida kretsar av vårt land har nämligen i bredd med den växande kommunala livaktigheten framträtt en skärpning i meningsmotsättningarna, som vid här berörda valtillfällen ofta resultera i beklagligt förtryckande av minoriteten. Det i motioner framlagda önskemålet om rätt för t. ex. en tredjedel av stämmodeltagarna att begära proportionellt val skulle ge en verkligt prohibitiv verkan å denna bestämmelse, enär blotta förefintligheten av en dylik lag skulle inom dessa korporationer verka därhän, att man utan partistrider och kraftmätande voteringar skulle beflita sig om en rättvis fördelning av platserna. Det kan i detta sammanhang erinras om, att det i kommunalstämmoförordningen införda stadgandet om rätt för en viss minoritet ($\frac{1}{3}$) att få stämmorna kungjorda i en viss tidning haft till följd, att denna förut omstridda fråga numera undantagslöst vinner sin lösning i samförståndets och tillmötesgåendets tecken.

Det andra skälet för ett avstyrkande, som utskottet åberopar, är de praktiska svårigheterna vid den proportionella valmetodens användning. Frånsett den sannolikheten, att berörda valmetods principer torde komma att göra sig gällande vid platsfördelningen, utan att valmetoden komme till formlig användning, vidhåller jag den i motionen uttryckta uppfattning, att utskottet överdrivet de tekniska svårigheterna i hög grad. Att vid valen tillämpa den metod, som gäller vid val till stadsfullmäktige och landsting, men ej få använda den enklare metod, som gäller vid val inom dessa korporationer, kan ej synas mig ha en så oerhörd betydelse, att hela frågan måste därför förfalla. Likaledes torde den av utskottet anförda svårigheten att finna lämpliga röstsammanräknare blivit betydligt överskattad. Gent emot utskottets påpekande, att man ej kan belasta Konungens befallningshavande med detta arbete, kan erinras om, dels att man kan tänka sig att blott själva platsfördelningen uppdrages åt Konungens befallningshavande, dels att kommunerna ingalunda sakna härför kvalificerade krafter. Läns

styrelserna torde med lätthet kunna till ledare och kontrollanter av dylik sammanräkning förordna lämpliga personer.

Det är således min uppfattning, att en utredning av denna fråga, på sätt motionen angiver, skulle resultera i att de ifrågasatta svårigheterna övertunnas. Emellertid kräver en dylik utredning som konsekvens, att också frågan om proportionellt skolstyrelseval i städerna blir samtidigt utredd, enär annars ett bifall till motionen skulle ha till följd, att skolstyrelsernas ena hälvt, som utses å kyrkostämman, bleve vald proportionellt, medan den andra bleve av stadsfullmäktige utsedd genom majoritetsval. På grund av formuleringen i motionens slutyrkande torde dock detta önskemål blott kunna framställas i motiveringen, och hemställer jag därför,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära utredning om, på vad sätt och under vilka förutsättningar val till utskott och nämnder å allmän rådstuga, kyrko- och kommunalstämma må kunna förrättas enligt proportionell valmetod»;

dels av herrar *Olof Olsson*, *Larsson* i Västerås och *Janson* i Bråten, vilka instämt med herr Hallén.